

Božena Němcová (1820 – 1862): Babička (1855)

I.

Babička měla syna a dvě dcery. Nejstarší žila mnoho let ve Vídni u přátel, od nichž se vdala. Druhá dcera šla pak na její místo. Syn, řemeslník, též byl samostatným a přišel se do městského domku. Babička bydlela v pohorské vesničce, na slezských hranicích; žila spokojeně v malé chaloupce se starou Bětkou, která byla její vrstevnice a již u rodičů sloužila.

Nežila osamotnělá ve své chaloupce; všichni obyvatelé vesničtí byli bratřími jí a sestrami, ona jim byla matkou, rádkyní, bez ní se neskončil ani křest, ani svatba, ani pohřeb.

Tu najednou přišel babičce list z Vídně od nejstarší dcery, v němž jí vědomost dávala, že manžel její službu přijal u jedné kněžny, která má velké panství v Čechách, a sice jen několik mil vzdálenosti od pohorské vesničky, kde babička bydlí. Tam že se nyní s rodinou odstěhuje, manžel pak vždy jen přes léto že tam bude, když i paní kněžna se tam zdržuje. Ke konci listu stála vroucí prosba, aby babička k nim se odebrala navždy a živobytí svoje u dcery a vnoučat strávila, kteří se již na ni těší. (...)

Jakého to očekávání, jakého radování na Starém bělidle! Tak totiž nazýval lid osamělé stavení v rozkošném údolíčku, jež paní Proškové, babiččině to dceři, za byt vykázano bylo. Děti vybíhaly každou chvilku na cestu, dívat se, nejede-li už Václav, a každému, kdo šel kolem, vypravovaly: „Dnes přijede naše babička!“ Samy pak mezi sebou si ustavičně povídaly: „Jaká pak asi ta babička bude?“ (...)

S vozu slézá žena v bílé plachetce, v selském obleku. Děti zůstaly stát, všechny tři vedle sebe, ani s babičky oka nespustily! Tatínek jí tiskl ruku, maminka ji plačíc objímala, ona pak je plačíc též líbala na obě líce. Bětko přistrčila jí malého kojence, boubelatou Adelku, a babička se na ni smála, jmenovala ji malé robátko a udělala jí křížek. Pak ale ohlídl se po ostatních dětech, volajíc na ně tónem nejupřímnějším: „Moje zlaté děti, moje holátka, co jsem se na vás těšila!“ Ale děti sklopily oči a zůstaly stát, jako by je přimrazil, a teprv na matčín rozkaz podaly svoje růžová líčka babičce k políbení. Nemohly se ani zpatovat! Jak pak, to byla babička zcela jinaká než všechny ty, co kdy viděly; takovou babičku ony ještě jaktěživy neviděly! Div na ní oči nenechaly! Kamkoli se postavila, obcházely si ji kolem dokola a prohlížely od hlavy do paty.

Obdivujou tmavý kožíšek s dlouhými varhánkami vzadu, řásnou zelenou mezulánku, lemovanou širokou pentlí; líbí se jim červený květovaný šátek, jež babička na placku vázaný má pod bílou plachetkou; posedují na zem, aby dobře prohlídnout mohly červený cvikel na bílých punčochách a černé pantoflíčky. Vilímek poškubuje barevné klůcky na rohožové mošince, kterou babička drží na ruce, a Jan, starší z dvou chlapců, zpolehounka zdvíhá babičce bílý, červeně pasovaný fěrtoch, neboť nahmatal pod ním cosi tvrdého. Byl tam veliký kapsář. Jan by byl také rád věděl, co v něm je, ale nejstarší z dětí, Barunka, odstrčila ho, šeptajíc mu: „Počkej, já to povím, že chceš sahat babičce do kapsáře!“ To šeptnutí bylo ale trochu hlasité – bylo je slyšet za devátou stěnou. Babička si toho všimla, nechala řeči s dcerou, sáhla do kapsáře, řkouc: „No podívejte se, co tu všechno mám!“ A na klín vykládala růženec, kudlu, několik chlebových kůrek, kousek tkanice, dva marcipánové koničky a dvě panenky. Poslední věci byly pro děti; když jim to babička podala, doložila: „Ještě něco vám babička přivezla!“ a hned vyndávala z mošinky jablka a kraslice, z pytlíku osvobodila kořata, z košíku kuřátka. To bylo radosti, to bylo skákání! Babička byla nejhodnější babička! „To jsou kořata májové, čtyř barev, ty chytají výborně myši, dobré jsou v

domě. Kuřátka jsou ochočeny, a když si je Barunka naučí, budou za ní běhat jako psíčkové!“ povídala babička, a děti se hned ptaly na to i ono, nic se neupejply, hned byly s babičkou dobří kamarádi. Matka je okřikovala, aby daly babičce pokoj a nechaly jí oddechu, ale babička zase řekla: „Přej nám tu radost, Terezko, vždyť jsme rády, že se máme,“ a děti poslechny babičku. Jeden sedí jí na klíně, druhý stojí za ní na lavici a Barunka stojí před ní a dívá se jí do tváře. Jednomu je divno, že má babička bílé vlasy jako sníh, druhému, že má babička scvrklé ruce, třetí povídá: „Ale babičko, vy máte jen čtyry zuby!“ Babička se usmívá, hladí tmavohnědý vlas Baruščin, řkouc: „Když jsem stará; až vy budete staří, budete taky jinaky!“ a děti to nemohou pochopit, že by ty jejich bělouňky, hladké ruce mohly kdy tak svaštělé být, jako ruce staré babičky.

Dceru svoji by byla babička již skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou co veselé selské děvče, a tu shledala se s paní málomluvnou, více vážné povahy, v panských šatech, panského mravu! To nebyla její Terezka! – Babička viděla také hned, že ta domácnost dceřina jest zcela jinaká než ta, na kterou ona posud byla navyklá. První dni byla radostí a překvapením jako omámena, ale poznenáhla začalo jí být nevolno, nepohodlné v novém domovu, a kdyby těch vnučátek nebylo, ona by záhy zase do své chaloupky se byla vrátila. (...)

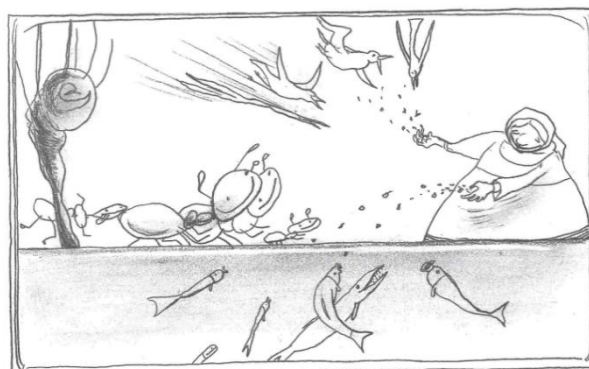
První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka s božím darem tak beze vši úcty zachází, ani do díže, ani z díže, do pece ani z pece že jej nepřezehňává, jako by cihly v ruce měla. Babička, než kvas zadělávala, kopistem díž požehnala a to žehnání opakovalo se, kdykoli těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole. (...)

Když babička pekla chléb, měly vnučata posvícení. Pokaždé dostaly poplamenici a po malém bocháňku, švestkami neb jablky plněným, což se jim dříve nestávalo. (...)

Kde jaký kousek chleba ležet zůstal, i kůrky, co děti nedojedly, strčila babička do kapsáře; trefilo-li se jít okolo vody, hodila rybám, rozdrobila mravencům, když šla s dětmi, nebo ptákům v lese, zkrátka ona nezmařila jediného sousta a vždy napomínala: „Važte si božího daru, bez něho je zle, a kdo si ho neváží, toho Bůh těžce tresce.“ (...)

Jestli leželo na cestě husí peříčko, babička hned na ně ukázala, řkouc: „Shýbni se, Barunko!“ Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale, babičko, co pak je o jedno pířko?“ Z toho jí babička ale hned kárala: „Musíš si myslit, holka, sejde se jedno k druhému, bude jich více; a to si pamatuj přísloví: Dobrá hospodyňka má pro pířko přes plot skočit.“

Paní Prošková měla v pokojích moderní nábytek, babičce se ale nehrubě líbil. Zdálo se jí, že se na těch vycpaných seslích s těmi vyřezávanými lenochy nedobře sedí, že musí mít člověk strach, aby se nezvrátil, a když se podepře, aby se to nerozlámalo. Na pohovku sedla všeho všudy jednou; když poprvé sedla, a pera pod ní povolily, tak se chudák stará lekla, že div nevykřikla. Děti se jí smály, sedly na pohovku a houpající se volaly babičku, aby jen šla, že se to nezboří; ale babička nešla: „Jděte mi k šípku,“ povídala, „kdo pak by do takové houpačky sedal, to je tak pro vás.“ (...)

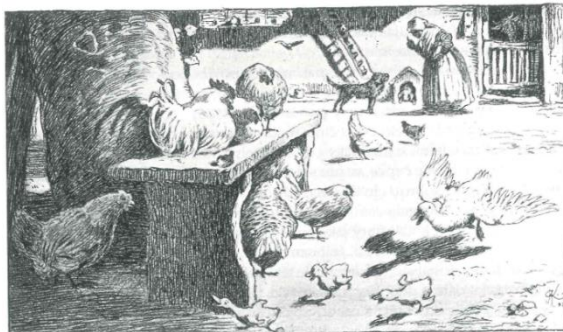

II.

V létě vstávala babička ve čtyry, v zimě v pět hodin. První její bylo požehnat a políbit křížek, visící na klokočovém růženci, ježž ona vždy při sobě nosila, v noci pak pod hlavou měla. Pak s Pánembohem vstala, a jsouc ustrojena, pokropila se svěcenou vodou, vzala vřetánko a předla, prozpěvujíc si při tom ranní písně. Ona sama chudák stará neměla už spaní, ale vědouc, jak je sladké, přála je jiným. Asi za hodinu, když vstala, bylo slyšet odměřené klapkání pantoflíček, vrzly jedny, druhé dvěře, babička se objevila na zápraží. V tom samém okamžiku zakejhly husy v

chlívku, svině zachrochtaly, kráva bučela, kury křídla zatřepaly, kočky odkudsi přiběhše otíraly se jí okolo nohou. Psi vyskočili z bud, protáhli se a jedním skokem byli u babičky; kdyby se byla nechránila, byli by ji zajisté porazili a ošatku se zrnem pro drůbež z rukou vyrazili. Babičku měly všechny ty zvířátka tak velmi rády, a ona je. Bůh chraň, aby viděla, že kdo týrá zbytečně, i kdyby to červíčka bývalo. „Co je člověku ke škodě nebo k užitku a zabít se musí, no s Pánembohem zabte to, jen ne mučit,“ říkala. Děti ale nesměly se dívat, ani když se kuře zařezávalo, jen proto, že by je litovaly, a ono pak umřít nemohlo.

Když babička obstarala drůbež, vzbudila, jestli už nevstaly, sluzky; po šesté hodině teprv přistoupila k loži Baruščinu, zaťukala jí zlehka na čelo – to prý se duše nejdřív probudí – a šeptala: „Vstávej, děvečko, vstávej, je čas,“ pomohla jí ustrojít se, pak šla se podívat, je-li ta malá drůbež vzhůru; jestli se jeden neb druhý na loži povaloval, poplácala ho po zádečkách, pobízejíc: „Vzhůru, vzhůru, kohoutek už devětkrát smetiště obešel, a ty ještě spíš, což se nestydíš?“ (...)

Když nebylo právě důležitého zaměstnání v domácnosti, seděla babička v zimě ve své sedničce při kolovrátku, v létě ale s vřetánkem svým na dvoře pod lipou neb v sadě, aneb si vyšla s dětmi na procházku. Při tom sbírala byliny, které pak doma sušila a schovávala pro potřebu. (...)

III.

(...) Z výročních hostů, kteří na Staré bělidlo přicházeli, byl to nejprve kupec Vlach; přijel vždy s vozíkem o jednom koni, na vozíku měl plno sladkého zboží, mandle, rozinky, fíky, voňavky, pomeranče, citrony, drahé mýdlo a podobné. (...)

Nejmilejší však ze všech těch výročních hostů byl dětem i celé rodině pan Beyer, myslivec to z hor Krkonošských, který přicházel každé jaro dolů, jsa dozorcem při plavení dřeva, které se pouštělo po Úpě dolů. Pan Beyer byl člověk vysoký, suchý, sval jen a kost. Měl vysmáhlý dlouhý obličej, veliké jasné oko, prohnutý, podlouhlý nos, kaštanové vlasy a velikánské kníry, které si hladil dolů. (...)

Tak vypadal pan Beyer. Děti ale jak ho poprvé viděly, měly ho rády, a babička tvrdila, že děti a psi hned poznají, kdo má je rád. Tenkrát to babička trefila. Pan Beyer měl děti velmi rád; miláčkem jeho byl Jan, rozpustilý Jan, jemuž všickni láli, že je luciper; pan Beyer ale tvrdil, že bude z něho hodný hoch, a kdyby se mu zalíbilo myslivectví, že by si ho vzal sám na starost. (...)

A tu začal lesník vyličovat obtížnosti stavu svého zimního času, mluvil o vichřicích a vánicích, o příkrých cestách, o propastech, ohromných závějích a mlhách. Vypravoval, kolikrát byl již v nebezpečnosti života, když noha jeho sklouzla na srázné cestě, kolikrát zbloudil a o hladu dva, tři dni se v horách toulal, nevěda kudy z labyrintu toho ven. „Zato ale,“ dokládal, „neznáte, dolané, jak krásně je být v horách v létě. Jak sníh ztaje, zazelenají se údolí, kvítí úprkem rozkvétá, lesy plné vůně a zpěvu, všechno to je pojednou jako učarováním; pak je radost chodit po lese, chodit na čekání. To si dvakrát za týden zajdu na Sněžku; když vidím slunce vycházet a ten boží svět pod nohou mi leží rozprostřen, tu si myslím, že bych přece z hor nešel, tu zapomínám na všechny obtíže!“

Pan Beyer přinášel dětem pěkné krystaly, povídal jim o horách a jeskyních, kde je nalézá, přinesl jim mech vonný co fialky, a rád jim vypravoval o Ribrcoulově zahrádce, která je překrásná a do níž pan Beyer, bloudě jedenkrát v hrozné vichřici a sněžné vánici po horách, přišel.

Celý den, co býval myslivec u nich, nehnuli se chlapani od něho, chodili s ním u splavu, dívali se, jak se dřeva plaví, jezdili na vorách. Když se pak druhý den ráno pan Beyer rozloučil, plakali a šli ho na kus vyprovodit s babičkou; paní Prošková dala mu vždy na cestu jídla, co jen unést mohl.

„No, na přesrok, dá-li Bůh, uvidíme se zase; buďte zdraví!“ tak se loučival, odcházeje dlouhými kroky.

Děti pak kolik dní si povídaly o divech a hrůzách v Krkonoších, o panu Beyerovi, a těšily se už zase na druhé jaro. (...)

IV.

(...) Přišedši domů, převlékla se babička ze svátečního šatu, vzala na se kanafasku a šukala po domě. (...)

Odpoledne chodívala s dětmi do mlýna; to bylo už jako vyjednáno, děti se na to půldne velmi těšily. Mlýnářovic měli také dcerku, v stáří Barunky, říkali jí Mančinka, a to bylo děvče dobré a hravé. (...)

A než ty dětičky přišly, už byl přichystán stolec buď pod okny, v zahradě nebo na ostrůvku, aneb v zimě v sednici; na stolku byly dobré buchty, chléb, med, pomazánka, smetana a ještě na konec přinesl pan otec v košíku čerstvě načesaného ovoce, anebo panímáma přinesla ošatku suchých křížal a švestek. Káva a podobné panské pití — to nebylo tenkrát ještě mezi lidem v módě.

„To jste hodná, babičko, že jste přišla,“ říkala panímáma, podávajíc jí židličku; „já nevím, kdybyste k nám nepřišla jednu neděli, mně by se neděle nezdála být. Ted' ale pojezte, čeho Pánbůh udělil!“ (...)

Přišla Cilka, nejstarší děvče Kudrnovic, na tácky; to děvče mělo vždy co chovat, poněvadž měli každý rok maličké, a panímáma hned se jí ptala: „Co pak jste měli dobrého k obědu?“ — „I nic; jen bandory,“ odpověděla Cilka. — „Co že nic, co bandory; vždyť povídala Manča, že jí dala vaše máma kus zajíčka, že byl tak dobrý?“

„I panímámo, to nebyl zajíček, to bylo kousek kočky. Tatíček ji dostal na Červené Hůře, byla tlustá jako vepř, maminka vypekla z ní sádlo a tatík bude se jím mazat. Kovářka mu to radila, když začínal kašlat, aby nedostal soucotě.“

„Spaste duši! ono to jí kočky!“ zvolala panímáma s ošklivostí si odplivnouc.

V.

Děti obrátily zraky do údolí, viděly v mysli rytíře jezdit, děvčátko bloudit — a tu hle! najednou vyjíždí z lesa paní na krásném koni, jedouc údolím dolů, za ní podkoní.

Paní má tmavý kabátek, dlouhá hnědá sukně visí jí přes třemeny dolů, na hlavě černý klobouček, od něhož vlaje zelený závoj okolo havraních kadeří.

„Babičko, babičko, rytířka, podívej se!“ vykřikly děti.

„I co vám napadá, což jsou nějaké rytířky? To je paní kněžna,“ řekla babička, podívajíc se z okna dolů. (...)

Netrvalo to dlouho, kněžna byla nahoře. Lehce svezla se s koně, hodila dlouhou sukni přes rámě a vešla do altánku.

Babička vstala uctivě ji vítajíc. „To je rodina Proškovice?“ ptala se kněžna, přehlédnouc tváře dítek.

„Ano, milostivá paní, jest!“ odpověděla babička.

„Tys jistě jejich babička?“

„Jsem, milostivá paní, matka jich matky.“

„Můžeš mít radost, máš to zdravá vnoučata. Jestli pak ale vy, děti, také posloucháte své babičky?“ ptala se kněžna děti, které s ní oka nespouštěly. Na její otázku ale sklopily oči, šeptajíc: „Posloucháme.“

„No, ujde to s nimi; někdy ovšem — ale co dělat, vždyť jsme my také lepší nebyly,“ řekla babička.

Kněžna se usmála; vidouc stát na lavici košíček jahod, ptala se, kde je děti nasbíraly. Babička hned pobídla Barunku řkouc: „Jdi, děvečko, podej milostivé kněžně. Jsou čerstvé, děti je po cestě nasbíraly, snad přijdou milostivé paní k chuti...“

VII.

Na louce potkávala se babička s lidmi, kteří hned pozdravovali: „Pochválen buď Ježíš Kristus,“ aneb „Dej Pánbůh dobrý den!“ Kteří se zastavili, zeptali se: „Kam pak, babičko? Jak se máte? Co dělají vaši?“ a hned od nich se něčeho dověděla.

Ale v zámku? Tam nebylo žádného pořízení! Tu běžel premovaný sloužící, tu komorná v hedvábí, tu pán a zase pán, a každý nesl hlavu výše než mu narostla a vyšlapoval si jako ti pávi, co jedině právo měli na trávníku se procházet. Jestli některý z nich babičku pozdravil, řekl jen tak zběžně: „Guten Morgen!“ nebo „Bon jour!“ a babička se začervenala a nevěděla, má-li říci „Až na věky!“ nebo „Dejž to Pánbůh!“ Vždy říkávala doma: „Tam v tom zámku je pravý Babylon!“

Před zámkem seděli dva premovaní sloužící, z každé strany dveří jeden; ten v levo měl složené ruce na klíně a chytal lelky, ten v pravo měl složené ruce přes prsa a zevloval Pánubohu do oken. Když pan Prošek k nim došel, pozdravili ho po německu, každý jiným přízvukem. Předsíň byla vyložena bílými mramorovými dlaždicemi, uprostřed stál vkusně pracovaný kulečník. Okolo zdí stály na zelenomramorových podstavcích bílé sochy sádrové, představující mythologické osoby. Čtvero dveří vedlo do panských pokojů. U jedněch seděl v lenošce komorník v černém fraku; spal. – Do té síně vedl pan Prošek babičku s dětmi. (...)

V dětech se tajil dech, nožky se jim sklouzaly na podlaze hladké co led. Babička byla jako u vidění, rozmýšlela se, má-li šlápnout na ty protkávané koberce. „Je toho věčná škoda!“ povídala si. Než co dělat, ležely všude a pan komorník také po nich chodil. Vedl je skrze koncertní salon a knihovnu až ke kněžninu kabinetu, pak se vrátil do své lenošky, bruče si pod nos: „Ty vrchnosti mají divných libůstek; aby člověk byl k službě sprostě babě a dětem.“

V kněžnině kabinetu byly čalouny světlazelené, zlatem protkané, též takové byly záclony u dveří a u jediného okna, jež skoro tak velké bylo jako dvěře. Po zdech viselo mnoho větších i menších obrazů, představující naskrze jen podobizny. Proti oknu byl krb z šedého, černě a bíle žehaného mramoru, na něm pak stály dvě vázy z japonského porculánu a v nich byly překrásné květiny, jichž vůní kabinet nadchnut byl. (...) V jednom rohu u okna stála socha Apollona z kararského mramoru, v druhém rohu jednoduchý, ale velmi vkusně pracovaný psací stůl. U stolu v lenošce, tmavozeleným aksamitem potažené, seděla kněžna v bílém ranním obleku. Právě odložila péro z ruky, když babička s vnoučaty do dveří vstoupila.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravila, uctivě se pokloníc. – „Na věky! Vítám tě, stařenko, i s dětmi!“ odpověděla kněžna. (...)

Děti stály jako pěny, oči jejich ale skákaly s jedné věci na druhou: kněžna se na ne podívala a s úsměchem ptala se jich: „Líbí se vám zde?“ – „Ano,“ pokynuly všechny najednou. – „Což je o to, těm by se tu hezky rejdílo a nedaly by se prosit, aby zde ostaly,“ pravila babička. – „A tobě by se tu nechtělo líbit?“ ptala se kněžna babičky. – „Je tu jako v nebi, ale bydlet bych tu přece nechtěla,“ zakroutila hlavou babička. – „A proč ne?“ tázala se kněžna s podivením. – „A co bych tu dělala? Hospodářství nemáte, peřím ani kolovratem bych se tu rozložit nemohla, co bych si tu počala?“ – „A nechtěla bys bezstarostně živa být a na stará léta si pohovět?“ – „Však to bude dříve než děle, že bude slunce nad mojí hlavou vycházet a zacházet, a já budu bezstarostně spát. Dokud ale žiju a Pánbůh mi zdraví popřává, náleží, abych pracovala. Lenož je darmo drahý. A zcela bez starosti není žádný člověk; jednoho tlačí to, druhého ono, každý nese svůj křížek, jenom že každý pod ním neklesá,“ pravila babička.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Adolf_Ka%C5%A1par_Babi%C4%8Dka_085.jpg
<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fmapy.cz%2F%3Fsource%3Dbase%26id%3D1703401&psig=AOvVaw2HwN2XQh1HITEBev9VR5Fb&ust=1718179862233000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBAQjRxqFwoTCPDDyPeM04YDFQAAAAAdAAAAABAE>